

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

CEYLAN, T. (2019). İdealar Kuramında Matematik ve Matematiksel Yöntemin Ontolojik ve Epistemolojik Değeri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23 (Özel Sayı) , 1963-1977.

İdealar Kuramında Matematik ve Matematiksel Yöntemin Ontolojik ve Epistemolojik Değeri

Tuncay CEYLAN (*)

Öz: Evreni duysal dünya (görünümler dünyası) ve idealar dünyası (gerçek dünya) şeklinde ikiye ayıran Platon, duysal dünyanın sadece görüntü ya da yansımadan ibaret olduğunu yani gerçeklik ifade etmediğini düşünür. O'na göre gerçek varlık sadece düşünülebilir mahiyette olup duyulanma özeliğine sahip değildir. Dolayısıyla gerçek varlığın kendisine ve onun bilgisine akıl yolu ile ulaşılabilir. Platon'un felsefi düşüncesinin gelişim evrelerine baktığımızda; öncelikli olarak duysal olanın gerçeklik ifade etmediğini ve onun bilgisinin de doğru bilgi olmadığını akıl yürütme yoluyla ortaya koymaya çalıştığını görürüz. Burada Sokratik yöntem kullanılarak duysal nesnelere gerçek ve duyu bilgisinin doğru bilgi olduğu çürütülmektedir. Bu yöntemin kendisini gerçek varlığa ve onun bilgisine ulaştıramayacağını farkında olan Platon, başlangıçta bu yöntemin kullanılmasını gerekli görmektedir. Çünkü doğruya ulaşmanın ön şartı yanlışların ayıklanmasıdır. Sonrasında matematiksel bilimlerin kullandığı varsayım yöntemine başvurmaktadır. Fakat matematiksel bilimlerin duysal nesnelere bir şekilde bağlantılı olduğunu, dolayısıyla matematikçinin kullandığı varsayım yönteminin ilk ilkeye ve onun bilgisine ulaşmada yetersiz kaldığını görmektedir. Platon'a göre matematikçinin kullandığı varsayım yöntemi, varsayımdan daha üst bir varsayıma ve oradan da ilkeye gitme özelliğine sahip değildir. Doğruluğu kabul edilen varsayımdan tutarlı sonuçlar çıkarma yoluna gidilir. Bu şekilde gerçek varlığa ve onun bilgisine ulaşamaz. Üçüncü aşamada; bilimlerin baş tacı olarak ifade ettiği diyalektik kullanmakta, diyalektik yöntemle gerçek varlığa ve onun bilgisine açık ulaşılacağını ifade etmektedir. Her ne kadar matematiksel bilimlere ve varsayım yöntemine vazgeçilmez bir değer atfetse de, onları felsefenin ve diyalektik altına koymakta, felsefe ve onun kullandığı diyalektik yöntemin üstünlüğüne vurgu yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Platon, idealar kuramı, sokratik yöntem, varsayım yöntemi, idealar dünyası, görünümler dünyası, felsefi bilgi, matematiksel bilgi.

Ontological and Epistemological Value of Mathematics and Mathematical Method in Ideas Theory

Abstract: Dividing the universe as sensory world (the world of appearances) and the world of ideas (the real world), Platon is of the opinion that the sensory world is composed of only appearance and reflection; that is, it does not denote reality. According to him, the real entity is only imaginable and does not have the quality to be sensed. Thus, the real entity and the knowledge related with it can only be reached through reason. When the development stages of Platon's philosophical thought are considered, it will be realized that he tries to present the Notion that the sensible one does not reveal reality and that the knowledge related with it is not the true knowledge. By this way, the assumption that the real and sensory knowledge of entities is the true knowledge is refuted using Socratic Method. Realizing that this method will not enable him to reach the real entity and its knowledge, Platon at first

*) Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü (e-posta: tceylan@atauni.edu.tr) ORCID ID. orcid.org/0000-0002-7330-4422

believes that this method must be used because the precondition to reach truth is to eliminate wrongs. He then relies on the hypothesis method that mathematical sciences utilize. However, he is aware that mathematical sciences have relationships with sensible objects in a way and thus this method is ineffective to reach the first principle and its knowledge. For Platon, the hypothesis method used by mathematician does not have the quality to move from the hypothesis to a meta-hypothesis and from it to principle. The true entity and its knowledge cannot be reached by inferring conclusions from the hypothesis the truth of which is accepted. In the third stage, he uses dialectics esteemed by sciences and expresses that real entity and its knowledge can be reached by dialectic method. Although he attributes indispensable value to mathematical sciences and hypothesis method, he ranks them below philosophy and dialectics and stresses the superiority of philosophy and the dialectic method it utilizes.

Keywords: *Platon, ideas hypothesis, Socratic Method, hypothesis method, the world of ideas, the world of appearances, philosophical knowledge, mathematical knowledge*

Makale Geliş Tarihi: 26.08.2019

Makale Kabul Tarihi: 11.11.2019

I.Giriş

Amacı evreni anlamak ve açıklamak olan bilimin, bu amacına ulaşmak için kullandığı bir yol olacaktır. Yöntem olarak isimlendirilen bu yol, her türlü araştırmacı, evreni anlama ve açıklamaya yönelik bilimsel ve felsefi nitelikli bütün sistemli çalışmaların zorunlu şartıdır. Amerikan filozofu Peirce'a göre (Ceviz, 1996:208) herhangi bir araştırmada bağlanma yöntemi, otorite yöntemi, a priori yöntemi ya da sezgi yöntemi ve bilimsel yöntem olmak üzere dört temel yaklaşım ya da yöntem benimsenebilir. Temel inançların ve düşüncelerin çevreye ya da kişisel ilişkilere göre şekillenmesi bağlanma yöntemine, ifade ettiği şeylerin kesinlikle doğru olduğuna inanılması ve ifade edenin otorite olarak kabul edilmesi otorite yöntemine işaret eder. Bilimsel yöntem ise problemlerin çözümü ve olguların açıklanması için hipotezler oluşturmayı ve onları gözlem ve deney yoluyla test etmeyi içerir. Temel felsefi inançlara duyu deneyinden bağımsız olarak ussal ve sezgisel bir şekilde ulaşılması a priori ya da rasyonel yöntemine işaret eder. Bu yöntem daha ziyade spekülasyon disiplinlerinde, felsefe ve teolojide kullanılan, duyusal öğelere olanaklı olduğu ölçüde yer vermeyen, yalnızca akıl ve sezgi temeline dayanan bir yöntemdir. Bu yöntem, Platon'un felsefesinde kullandığı ve kendisini idealer kuramına götüren yöntemdir. Eflatunculuğu vücuda getiren şey hiç de müsül dogması değildir, işte bu metotlu hamledir diyen Brehier (1969: 99) , idealer kuramından ziyade ona götüren yöntemin önemine işaret etmektedir.

İdealar kuramının sahibi olan Platon, gerçek varlığın idea olduğunu kabul etmekte ve onun bilgisine ulaşmanın yolunu aramaktadır. Bu arayış sürecinde doğrudan gerçek varlığın bilgisine ulaşmanın yolunu göstermez, yani diyalektikten bahsetmez. Çünkü duyusal verilere dayanan yanılgıları ortaya koymadan ve gerçekliği rasyonel olarak temellendirmeden elde edilen bilgiyi, hem doğru bulmaz hem de insanlara anlatmanın mümkün olmadığını düşünür. Öyleyse doğru bilgiye ulaşmanın yolunu insanların anlayabileceği şekilde ortaya koymak gerekir.

Duyusal dünyada yaşayan insan, duyusal nesnelere gerçek varlık ve onların bilgisini de doğru bilgi olarak kabul etmektedir. Hakikat hiç de böyle değildir. Bu durumda ilk olarak yapılması gereken, Sokratik yöntemin kullanılarak insanlara yanıltıldığının gösterilmesidir. Sokratik yöntem olumsuzlamayı içerir, yani duyusal bilginin yanıltıcı olduğu ve çürütülmesi gerektiği gerçeğine dayanır. Sokratik yöntemin özü, bildiğini düşünen insanın gerçekte bilmediğinin ayırıcılığına varmasını sağlamaktır. (Cornford, 1957:337) Bilgisizliğin ayırıcılığına olma, bilginin kazanılması sürecinde zorunlu olan ilk adımdır, çünkü bilgiye sahip olduğunu düşünen bir kimse bilginin arayışı içinde olmaz. (Şölen, 204a)

Sokratik yöntemi sofistlerin eristik yöntemi ile karıştırmamak gerekir. Sokratik yöntem her ne kadar sofistlerin izini taşısa da onların retoriklerinden oldukça farklı ve onu aşan bir özelliğe sahiptir. Başlangıçta arınmanın gerçekleşmesi için çürütmenin zorunlu olduğunu vurgulayan Platon'a, çürütmenin sofistleri anımsattığı söylendiğinde ya da ikisi arasında benzerlik görüldüğünde, bunlar arasındaki benzerliğin kurt ile köpek arasında, en yabancı hayvanla en evcil hayvan arasında olduğu gibi bir benzerlik olduğunu belirtir. (Sofist, 230d-231a) Sofistik anlatım biçimi yanıltıcı ve ikna etmeye yönelik olup, tartışma karşısındakine üstün gelmeyi hedeflemektedir. Kişi kendi eğilimlerinin etkisi altında bulunmakta ve tartışmanın kendisi amaç haline getirilmektedir. (Aristoteles, 1996:1011a5) Oysa Aristoteles dahil bir çok felsefe tarihçisi ve Platon yorumcusuna göre Sokratik yöntemdeki tartışma; varlığın temellendirilmesini, varlık ile bilgi arasındaki bağın kurulmasını amaçlamaktadır. Konuya ilişkin Cornford (1957:30-31) ; Platon'un tartışmadan karşısındaki kişiye üstün gelmeyi değil, doğruluğa ve gerçeğe ulaşmayı amaçladığını söyler.

Sokratik yöntem kesin sonuçlara ulaşmayı değil, anlığı düzene koymayı ve onun yanlısımlarını ortadan kaldırmayı amaçlar. (Brehier, 1969:187) Sokrates'in belli kavramları sorgulama yoluna gitmesi; entelektüel boyutta kavgaya, ahlaksal boyutta anarşiye yol açan duyusal algıların ortadan kaldırılmasına yöneliktir. (Guthrie, 1988:97) Kharmides, Lakhes, Lysis, Euthyphron gibi Sokratik diyaloglarda tartışma sonuçsuz kalmakta, duyusal alanı gerçeklik olarak kabul edenler tarafından öne sürülen düşünceler olumsuzlanmakta ve çürütülmektedir. Felsefi kariyerinin ilk evresinde Platon'un amacının, ideaların birer gerçeklik olduğunu kanıtlamak olmadığını görüyoruz. Platon, duyumlardan yola çıkarak oluşun gerçeklik olduğunu iddia eden Herakleitos ve doğru bilgiyi mümkün görmeyen Sofistlerle mücadele ederek, onların düşüncelerini çürütme yoluna gitmekte, bunu da ideaların gerçek varlık olduğunu anlatabilmenin ön hazırlığı olarak görmektedir.

Diyalektik yöntemin bu evresinde, yani Sokratik yöntemde, görünüşler dünyasından idealar dünyasına yükseliş yolunun temizliği yapılmaktadır. Doğru olmayanların anlaktan çıkartılması, tutarlı ve doğru bir usavurmanın yapılması, gerçekliğin kendisine ve bilgisine ulaşılması, Platon'a, duyusal nesnelere gerçeklik olduklarının çürütülmesiyle mümkün görünmektedir. *"Hekimlere göre, bedendeki engel aşılmazsa, beden kendisine verilen yiyeceklerden yararlanamaz... Ruhun kendisine sunulan bilgi hazinelerinden yararlanması için öncelikle yapılması gereken şudur: Karşı-koyan,*

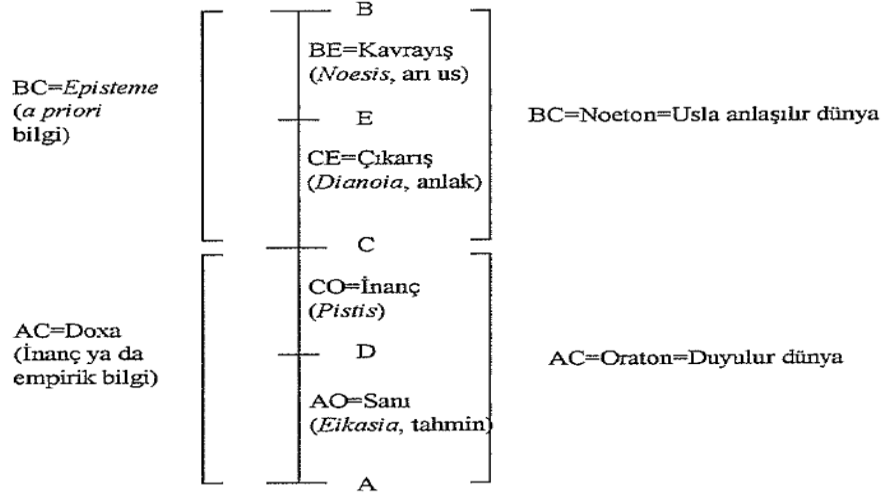
karşısındaki bildiğini sandığı şeyleri çürüterek onun kendi kendisinden utanmasını sağlamak; böylece öğrenmeye engel olan boş-kuruntuları ondan uzaklaştırıp onu arındırmak... Bütün bu nedenlerden ötürü Theaitetos, tüm arınma işlerinde en önemli ve en başta yapılması gereken şeyin çürütme olduğunu kabul etmek zorundayız.” (Sofist, 230ce) Gerçek bilgi ve erdemin kazanılması için bir ön hazırlık olan çürütme (Robinson, Denniston, 1989:1) anlığı yanlışlarından kurtarma ve düzenlemeye hizmet eder.

Felsefi kariyerinin ilk döneminde kullandığı bu yöntemde, Aristoteles’in Sokrates’e atfedebileceğimizi söylediği tümevarımsal uslamlama ve genel tanım yapma şeklinde iki evre olduğu söylenebilir. (Guthrie, 1988:97) İlk evre tanımlanacak kavramın uygulanabileceği, üzerinde bütün araştırmacıların uyduğu örnekleri toplamaktan oluşur. Daha sonra bu örneklerin hepsinde ortak olan nitelikle tanımlama yoluna gidilir. Aslında burada öz arayışı, yani gerçekliği bulma çabası bulunmaktadır. Gerçeklik duysal nitelikte olmadığından duyu verileri ile kavranılamaz. Fakat ruh, gerçekliğe ve onun bilgisine ulaşmada duyu verilerinden hareket etmek ve ondan yararlanmak zorundadır. Ancak duyu verilerinden yararlanarak, onlar üzerinde uslamamalar yaparak gerçekliğe ulaşılabilir. Sokratik yöntem, duysal nesnelere ve duyu verilerine bağlı olduğundan bu mümkün olmamakla beraber, anlığı yanlışlardan temizleme ve düzene koyma işlevine sahiptir. Bundan sonra görüşler dünyasından idealar dünyasına yükselen yolculuk başlayacaktır ki, işte bu noktada diyalektik yöntemin ikinci evresi olan varsayım yöntemi devreye girecektir.

II.İdealar Kuramına Giden Yolda Matematiksel Yöntem

Platon’un olgunluk dönemi diyaloglarında, matematiksel bilimlerin kullandığı varsayım yönteminin kullanıldığını görmekteyiz. Bu yöntem ele alınan konulara ilişkin çözümlenelerde, matematiksel bilimlerin kullandığı türden ve biçimden kurallara dayanmakta, kesin sonuçlara ulaşma amacı güdülmekte, olumlu tavır sergilenmekte ve kanıtlama yoluna gidilmektedir. Varsayım yönteminde, mutlak doğru olmamakla beraber doğruluğu kabul edilmiş bir varsayımdan hareket edilmekte ve bunun kanıtlanmasına çalışılmaktadır. Varsayım, araştırmanın hareket noktasıdır. Kendisinin de belirttiği gibi varsayımsız hedef belirlenemez ve tartışma olanaksızlaşır. (Parmenides, 135c) Tartışmanın başlangıcında esas olan ise; doğru yanıt vermek ya da gerçekliğin ne olduğunu ortaya koymak değil, yola çıkılan varsayımdan hareketle gerçekliğin rasyonel olarak temellendirilmesine çalışmaktır. (Menon, 86e)

Platon’un varsayım yöntemini ve daha sonraki dönemde (yaşlılık döneminde) kullandığı ve kendisinin diyalektik olarak adlandırdığı toplama-bölme yöntemini açıklamamızda büyük kolaylık sağlayacak, aynı zamanda O’nun varlık ve bilgi kuramının kısa bir özeti durumunda olan çizgi benzetmesini (Devlet, 509d-511e) el aldığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkar.

Bir tablo olarak verdiğimiz çizgi benzetmesinin sözlü açıklaması şöyledir: Çizgi, öncelikle birbirine eşit olamayan iki parçaya bölünecek. Ortaya çıkacak olan iki parçanın her biri yine aynı oranla ikiye bölünecek. Orantılamada açıklık ve karanlık dereceleri göz önünde bulundurulacak. Her bir kesitin açıklık durumunu, kendisini oluşturan nesne türünün gerçeklikten aldığı pay oranı belirleyecek. Ne kadar çok pay alırsa o kadar açık olacak. Çizginin alt yarısındaki kesitler, daha ziyade bu kesitlerdeki anlık durumları, kesitin nesnelere göre oluşturulmuş iken, üst yarıdaki kesitlerde anlık durumlarının temel özellikleri ve buna bağlı olarak kullanılan yöntemler belirleyici rol oynar. Duyusal dünyada anlık durumunu görünen nesnelere şekillendirdiği halde, idealar dünyasında anlık durumları idealar konusunda belirleyici rol oynar. Çizginin alt yarısındaki anlık durumlarının, en azından *eikasia*'nın tam olarak ne olduğu açıklanmaz iken, üst yarıdaki disiplinlerden ilkinin de gerçek doğası karanlıkta kalır.

Platon'a göre üst yarının birinci kesitinde alt yarının ikinci kesitini, yani alt yarının orijinal kesitini yardımcı araçlar olarak kullanan ruh, kendini bir ilkeye değil de yine kendisi gibi bir sonuca götüren varsayımdan yola çıkar. Üst yarının birinci kesitini oluşturan matematik, geometri, aritmetik vb. bilimler, hareket ettikleri varsayımları bilinen şeyler gibi düşündüklerinden ne kendilerine ne de başkalarına açıklama gereksinimi duyarlar. Sorgulanmadan doğruluğu kabul edilmiş varsayımdan hareket eden matematikçi, araştırmasını tutarlı bir şekilde sürdürerek kafasına koyduğunu ispat eder. Yani sonuca ulaşır, ilkeye değil. Diğer taraftan, matematikçinin araştırmasında asıl düşündüğü soyut şekiller olmasına rağmen, görünen şekilleri ele alıp onlar üzerinde fikir yürütür. Birer yansı olarak kullandıkları görünen şekillerin, alt yarının birinci kesitinde gölgelerinin ve suretlerinin bulunduğu unutulmamalıdır.

Buna karşın akıl ile anlaşılabilir dünyanın ikinci kesitinde bilgi türü ya da disiplin olarak diyalektik, nesne olarak da idealar bulunmaktadır. İdealar, aklın kendiliğinden diyalektik gücüyle kavradığı gerçekliklerdir. Akıl, diyalektiğin bu gücüyle

matematikçinin mutlak doğrular olarak ele aldığı ilkeleri birer varsayım olarak görmekte, onları birer basamak ve sıçrama taşı olarak kullanıp bütün varsayımların üstündeki bütünü ilkesine (iyi ideasına) yükselmektedir. Bu ilkeye yükselen akıl daha sonra aşağı doğru inerek sonuçlar çıkarır. Diyalektik yürüyüşünde akıl, gerek aşağıya inişinde gerek yukarıya çıkışında duyusal hiçbir şeye başvurmaz, duyu deneyinden ve duyusal şeylerden mutlak olarak bağımsızdır. Aklın bu hareketi, idealar dünyasının hiyerarşik yapısı içinde gerçekleşmekte olup, duyusal dünya ile hiçbir teması bulunmamaktadır.

Üst yarının ikinci kesitinin bilgisi, kendisinin altında yer alan kesitlerin üçünün de bilgisinden daha açıktır. Çünkü akıl araştırmalarında duyusal hiçbir şey kullanmamış ve mutlak ilkeye, yani iyi ideasına yükselmiştir. Bir üst kesitteki bilgi bir alt kesitteki göre daha aydınlık olmakla beraber, mutlak doğru bilginin bulunduğu kesit, diyalektik yöntemin işlevsel olduğu en üst kesittir. Ontolojik bir ayrımı da içeren çizgi benzetmesinde yer alan her bir kesit, bir varlık alanına karşılık gelir. Bunların da gerçeklik dereceleri, üsttekinin alttakine göre daha fazla gerçeklik ifade ettiği ilkesine göre belirlenir. Dolayısıyla en üsttekinin en gerçek olduğu kabul edilir.

Çizgi benzetmesinin güneş benzetmesinden (Devlet, 509d) hemen sonra gelmesinin çok özel bir anlam ifade ettiğini vurgulayan Ferguson, bu iki benzetme arasında şöyle bir bağlantı kurmaktadır: Platon'un güneş benzetmesinden çizgi benzetmesine geçiş tarzından anlaşılan, çizgi benzetmesinin güneş benzetmesinin bir uzantısı olduğudur. Güneş benzetmesinde güneşin görünüşler dünyasındaki özel konumu ile iyi ideasının idealar dünyasındaki özel konumu belirlenmekte, hemen arkasından gelen çizgi benzetmesinde de anlığın iyi ideasının bilgisine ulaşmasındaki geçtiği evreler ve kullandığı yöntemlerin gösterilmesi amaçlanmaktadır. (Ferguson, 1921:136) Öyleyse güneş benzetmesi daha ziyade ontolojik mahiyette olmasına rağmen, çizgi benzetmesi epistemolojik karaktere sahiptir.

Çizgi benzetmesiyle ilgili olarak farklı yorumlar bulunmaktadır. Burada öncelikli olarak belirtilmesi gereken; Platon'un doğru bilginin nesnelere olarak gördüğü ideaların insan anlığından bağımsız olduğu ve buna bağlı olarak idealist yorumun gerçeği yansıtmadığıdır. Realist yorumlar içerisinde de dört kesitli, üç kesitli ve iki kesitli olmak üzere üç farklı yorum bulunmaktadır.

Ferguson (1921:133) çizgiyi iki kesitli olarak yorumlamakta, çizginin alt yarısına ya da görünüşler dünyasına hiçbir gerçeklik vermemekte ve alt yarıyı üst yarıyı açıklamaya yarayan bir sembol olarak görmektedir. Aynı şekilde alt yarıda bulunan iki kesit arasındaki ilişki üst yarıdaki kesitler arasındaki ilişkiyi simgelemektedir.

Üç kesitli çizgi yorumuna göre ise, çizginin alt yarısı sembolik bir anlam taşımaktan öte, ontolojik olarak duyusal dünyayı, epistemolojik olarak da *doxa* dünyasını göstermektedir. Üç kesitli çizgi yorumuna göre, Platon'un ontolojik olarak görünüşler, matematiksel nesnelere ve idealar olmak üzere üç farklı nesne türünden, anlık durumu olarak da *doxa*, *dianoia* ve *noesis* şeklinde üç türlü biliş tarzından söz etmektedir. (Raven, 1965:163) Raven'e göre çizginin alt yarısı iki kesit olarak düşünüldüğünde simgesel bir anlam ifade eder, ama bir bütün olarak alındığında ontolojik bir gerçekliğe sahip olur.

Bu iki yorumun dışında bir de geleneksel ya da Ortodoks yorum (Cevizci, 1994:40) diyebileceğimiz Robinsun'un (1953:183) da katıldığı yoruma göre, çizgi benzetmesi dört farklı gerçeklik derecesine karşılık gelen dört farklı biliş durumunu simgelemektedir. Bu yoruma göre çizginin her bir kesitinde bulunan nesnelere gerçekliği ve anlık durumlarının aydınlığı farklılık arz etmekte, üstten aşağıya doğru söz konusu gerçeklik ve aydınlık azalmaktadır.

Platon'un kendi ifadelerine baktığımızda dört kesitli çizgi yorumunun daha doğru olduğunu söyleyebiliriz. Çizgi benzetmesinde dörtlü bir varlık sınıflaması yaptığı oldukça açıktır. İki kesitli yorum görünüşler dünyasının varoluşunu bütünüyle yadsıdığından, üç kesitli yorum da görünüşler dünyasını bir bütün olarak ele almakla "görünen dünya sahte ve gerçek diye ikiye ayrılır" (Devlet, 510a) ifadesiyle, "...üçüncüsüne inanç dördüncüsüne de sanı" (Devlet, 511c) diyelim ifadesindeki ayrımı göz ardı ettiğinden pek de kabul edilebilir değildirlere. Platon'un çizgi benzetmesinde ortaya koymak istediği, dört farklı anlık duruma karşılık gelen dört farklı varlık sınıfının ve bunları biliş tarzının açıklanmasıdır. "Değişen varlık karşısında öz varlık neyse sanma karşısında inanma, çıkarma karşısında da kavrayış odur" (Devlet, 534a) ifadesi de dört kesitli yorumun doğruluğuna işaret eder.

Çizgi benzetmesinde de görüldüğü gibi, bir zihin hali olan *dianoia*'ya karşılık gelen varsayım yönteminde, varsayımdan çıkarsamalar yapılarak araştırılan konunun izahına çalışıldığından, varsayımdan ilkeye yükselmek aynı anlık durumunda mümkün olamayacaktır. Varlığa ve onun bilgisine apaçık olarak ulaşmak için hareket noktasını teşkil eden varsayım, daha üstün bir varsayıma irca edilecek ve varsayılmış olmayan bir noktaya, yani ilkeye ulaşmaya kadar yükseliş devam edecektir. Platon, işte matematik burada bizi bırakır diyerek matematikçinin varsayım yöntemini kullanış biçimiyle bunu başaramayacağını söylemektedir. Çünkü matematik varsayımı, mantıksal çıkarsamalar yoluyla ispat yoluna gider, onu varsayılmış olmayan ilkedен çıkarmaz. Dolayısıyla matematikçi için varsayımın mutlak doğru bilgi niteliği kazanması onun ilkedен çıkarılmasına değil, kanıtlanmasına bağlıdır. Oysa felsefi bilgi ve diyalektik yöntem açısından varsayım hiçbir zaman bu şekliyle mutlak doğruluk değeri taşımaz, varsayım olarak kalır. Ancak ilkedен çıkarıldığı zaman doğruluk değeri kazanır.

Varsayımdan varsayıma ve oradan da ilkeye doğru olan yükselişte, gelinen noktanın varsayım mı yoksa ilke mi olduğunu anlamak, mantık yolu ile olmaz. (Brehier, 1969:89) Öyleyse matematikçi varsayımı ispat ettiğinde onu ilke olarak görme yanılgısından kendisini kurtaramayacaktır. Varsayımdan hareketle ilkeye doğru yükselişte, gelinen noktada doğrudan doğruya gerçekleşecek ussal sezislerle, yani ani bir kavrayışla ilkeye ulaşmak mümkün olacaktır. (Devlet, 511d) Gelinen noktanın varsayım mı yoksa ilke mi olduğunu bilmek, yanılgıdan kurtulup her şeyi apaçık görmek, ancak ilkeye ulaşmakla mümkün olacaktır. Bunu gerçekleştirmek, matematikçinin ve onun kullandığı yöntemin değil, felsefecinin ve onun kullandığı yöntemin başarısıdır.

Varsayım yönteminde düşünme (*dianoia*) durumunda olan anlık, varsayımdan hareketle ilkeye doğru ilerlemekle beraber, ussal sezis yani kavrayış olmadan ilkeye

ulaşmak mümkün olmayacaktır. Kavrayış, matematikçinin anlık durumu olan *dianoia* ile değil, felsefecinin anlık durumu *noesis* ile gerçekleşecektir.

Probleme dair geçici bir çözüm önerisi olarak ortaya konulan varsayım üzerinde anlığın işleyişi, öncelikli olarak varsayımda mantıksal olarak içerilen sonuçların çıkarsanması şeklinde olacaktır. Burada saçma bir sonucun çıkıp çıkmadığına, sonuçlar arasında çelişkinin bulunup bulunmadığına bakılır. Böyle bir durum var ise varsayım terk edilir. (Phaidon, 100ce) Bu durum matematikçinin tümdengelim yöntemine karşılık gelen anlığın aşağı doğru olan hareketidir. Saçma bir sonuç ya da çelişki bulunmuyorsa çıkarsamalar sonunda varsayım belli ölçüler içinde doğrulanır. Ancak onu tam anlamıyla doğrulamak ya da temellendirmek için bu defa yukarı doğru hareket etmek, varsayımı mantıksal olarak gerektiren daha yüksek bir varsayımdan çıkarmak gerekir. (Phaidon, 101de) Yukarı doğru olan bu hareketin en sonunda varsayım, varsayımsal olmayan ve her şeyin ilk ilkesine karşılık gelen iyi ideasından çıkarsandığı zaman varsayımın tam anlamıyla doğrulandığı ve kesinlik kazandığı söylenebilir.

Varsayım yöntemini matematikten aldığını söyleyen Platon (Menon, 86e) matematikçinin usavurma ya da kanıtlamalarında ilerlemek için araştırmasında duyuşal şekilleri yardımcı unsurlar olarak kullandığını belirtmektedir. Bir yandan bunun matematiğin doğasında bulunduğunu, yani duyuşal şekil ya da konstrüksiyonlar kullanmanın matematiksel bilimler için zorunluluk olduğunu ifade ederken, diğer yandan da matematiksel bilimlerin hiçbir şekilde duyuşal nesnelere konu edinmediklerini dile getirmeye özen göstermektedir. (Devlet, 510de) Duyuşal şekilleri konu edinmemekle birlikte, matematikçi problem çözümü ya da teorem kanıtlamada duyuşal şekilleri yardımcı unsur olarak kullanmak zorunda kalır. Çünkü diskürsif bir bilim olan matematik, sezgisel ve kavrayış olarak değil, mantıksal olarak ardışık adımlarla ilerleyen bilim olduğundan duyuşal şekillerin bu bilim alanında bir işlevi yerine getirdiği yadsınamaz. Duyuşal şekiller, mesela geometride aklın imgelem aracılığıyla işlemesine yardımcı olur. Geometrik şekiller maddi ve bireysel nesnelere olmamakla beraber, geometrinin gerçek nesnelere olan karenin, üçgenin vs. bizzat kendisini gösteren örnek ya da suretler olarak önemli rol oynarlar. Bu suretler olmadan, yani şekiller çizilmeden konstrüksiyonlar oluşturulmadan problemin çözümü yapılamaz.

Matematiksel bilimler, çıkış noktalarını oluşturan önerme ya da varsayımları geçici bir süre için, doğrulukları kanıtlanıncaya kadar doğru kabul edilmesi gereken varsayımlar olarak değil de, mutlak ilkeler ve apaçık doğrular olarak kabul ettiklerinden (Devlet, 510cd) dolayı dogmatik bir yapıya sahiptirler. Phaidon'da (105d) varsayım yönteminin, ele alınan önermenin doğruluğunu kanıtlama çabası olduğunu görmekteyiz. Platon, bir önermeyi gösteren varsayımları, matematiksel bilimlerle uğraşanların mutlak ilkeler, apaçık doğrular olarak kabul ettiklerini, dolayısıyla temellendirme yoluna gitmeden araştırmalarını tutarlı bir şekilde sürdürerek kafalarındaki ispat etmeye çalıştıklarını söylemekle (Devlet, 510cd) matematik açısından bu önermelerin var oluşsal bir özelliğe sahip olduklarını da ifade etmiş olmaktadır. Varsayımın ilke olarak kabul edilmesi, onun var oluşunu zorunlu kılar. Oysa Platon'a göre, matematikçinin mutlak ilkeler olarak öne sürdüğü varsayımlar, diyalektikle uğraşan filozof tarafından daha yüksek bir ilkeden çıkarsanmak kaydıyla temellendirilen önermelerdir. Dolayısıyla

varsayımlar mutlak ilkeler ve apaçık doğrular olmayıp, sadece bütünü ilkesine giden yolda bir araç konumundadır. (Devlet, 511bc)

Varsayım sözcüğünün matematikçi ve diyalektikçi için ifade ettiği anlam oldukça farklıdır. Her ikisi de araştırmaya varsayım ile başlamakla beraber, matematikçi onu bir ilke olarak kabul ederek ispata çalışır. Bunu yaparken de ondan çıkabilecek mantıksal sonuçlara başvurur. Oysa diyalektikçi için varsayım, hedefe giden yolda kendisinden yararlanılan ve geçici olarak doğruluğu kabul edilen bir önermedir. Diyalektik açısından da öncelikli olarak matematiksel bilimlerde olduğu gibi ondan çıkarılacak sonuçlar ortaya konulur ki, varsayımın araştırılmaya elverişli olup olmadığı anlaşılabilir. Eğer sonuç olumlu ise, bu defa kendisinin mantıksal olarak çıkarılabileceği bir üst varsayıma geçilir ve bu ilerleyişin sonunda ussal bir sezgi ile bütünü ilkesine ulaşılır.

Platon'un bilimlerin doruğu, tacı (Devlet, 534e) ve eğitimin son aşaması olarak ifade ettiği diyalektik, Yunanca tartışma sanatı anlamına gelen diyalektike tekhnē'den türeyen, genel olarak akıl yürütme yoluyla araştırma ve doğrulara ulaşma yöntemi olarak bilinir. (Cevizci, 2002:294) Platon'a göre, nesnesi idea olan felsefi bilgiye ulaşmanın yolu akıldır. Akıl bu yolda diyalektikle ilerler. O'nun diyalektiğinin bir evresi olan varsayım yöntemi, diyalektiğin çıkan kısmına karşılık gelmekte, varsayımın hareketle ilkeye doğru bir süreç takip edilmektedir. Kendisinde hem aşağı hem yukarı doğru hareket bulunan bu yöntem, idealar kuramının oluşturulmasının vazgeçilmez şartıdır. (Phaidon 100c-101e) Aşağı doğru olan hareket varsayımın kendisinde mantıksal olarak içerilen sonuçların çıkarılması, yukarı doğru olan hareket de varsayımın kendisini mantıksal olarak gerektiren bir üst varsayıma doğru bir gidiş vardır. İlkeye yükselme anlamına gelen bu gidiş, ilkeye ulaşmaya kadar hep bir üst varsayıma irca edilecektir. Geline son noktada ilkenin kendisine yükseliş gerçekleşecektir ki, bunu sağlayacak olan mantıksal usavurmanın tamamlayıcısı olan ussal sezgidir. İşte bu, varsayım yönteminin matematikçi tarafından değil, felsefeci tarafından kullanılış biçimidir.

Platon'a göre matematiksel bilimler, araştırdıkları konunun özüne tam olarak nüfuz edemeyen sınırlı bilimlerdir. Bu sınırlılığı ortadan kaldırmak, matematiksel bilimlerin nesnelere bıraktığı karanlığı aydınlığa kavuşturmak, araştırmanın sınırlarını varlığı bütün aydınlığı ile kavrayacak şekilde genişletmek, diyalektiği kullanan filozofun işidir. Filozofun bunu başarabilmesi, diyalektiğin bir türü olan varsayım yöntemini kullanmasıyla olacaktır. Aynı yöntemi kullanan iki bilimden matematiğin değil de diyalektiğin varlığı bütünüyle kavraması ve onun bilgisine ulaşmasını Platon şöyle açıklar: "...kavranan dünyanın çizgisinin...ilk yarısında ruh, deminki parçaya (görünüşler dünyasının üst kesiti) asıllarını koyduğumuz nesnelere birer yansı olarak ele aldığı için, araştırmalarına varsayımlardan gitmek zorunda kalır; ilkeye değil, sonuca götüren bir yola girer. İkinci parçada ruh, yansılara başvurmadan varsayımın ilkeye gider, araştırmalarını yalnız kavramlarla yaparlar. (Devlet, 510b) Buradan da anlaşılacağı gibi her iki bilim de varsayımın hareket etmesiyle beraber, matematik araştırmasında duysal olanı kullandığı halde diyalektiğin duysal olanla hiçbir bağıntısı yoktur. Dolayısıyla duysal hiçbir özelliği olmayan varlığın bilgisine ulaşma başarısı da diyalektiğe ait olacaktır.

Varsayım kelimesini geometri bilginlerinin aldıkları anlamda kullanıyorum (Menon, 86e) demesine rağmen, matematikçi ile filozofun aynı sonuca ya da noktaya varmadıklarını ifade eder. *“Bilimlense, dediğimiz gibi, gerçek varlığın bir yanını yakalarlar sadece, geometri ve benzerleri gibi. Onların edindiği varlık bilgisi bir düşe benzer. Varlığı bütün aydınlığı içinde göremezler, bir takım varsayımlara dayanır ve kanıtlamadıkları için dokunmazlar onlara. Oysa ki, bilmediğimiz bir şeyi ilke olarak aldığımız zaman, ondan çıkaracağımız sonuçlar, yargular bilinmeyenle örülü olacak. Onları ne kadar düzene soksakhiç bir zaman tam bir bilime varmış olamayız...Yalnızca diyalektika metodu, varsayımları birer birer atarak, ilkenin ta kendisine yükselir.”* (Devlet, 533bc)

Platon varlığı bütünüyle ve apaçık kavramanın, bütünün ilkesi olarak dile getirilen iyi ideasına ulaşmakla mümkün olacağını söyler. Bu durumu güneş benzetmesiyle açık bir biçimde ortaya koymaya çalışır. Ontolojik düalizme paralel olarak biri kavranan diğeri de görünen iki ayrı dünyadan bahseden Platon, görünen dünyanın başına güneşi kavranan dünyanın başına da iyi ideasını yerleştirir. Bu ikisi arasında benzetmede bulunarak, görünen dünyadaki güneşin işlevini kavranan dünyada iyi ideasına yükler. O'na göre görünen dünyada göz ve görünen nesnelere için güneş neyse, kavranan dünyada iyi ideası, düşünce ve düşünülen şeyler için odur. Nasıl ki görünen dünyanın güneş ışığı ile aydınlanmış olanları karanlık, aydınlanmış olanları apaçık görünürse, kavranan dünyada da düşününce nesnelere yani idealar, iyi ideası ile aydınlatılmış şekilde kavranırsa gerçek anlamda bilinmiş olacaktır. (Devlet, 508b-509d) Bu benzetmede, iyi ideasına ulaşamayan anlığın varlığı bulanık, ulaşan anlığın ise apaçık göreceği açık bir biçimde ortaya konulmaktadır. İşte varsayımdan hareket edip varsayıma ya da sonuçlara ulaşmaktan öte geçemeyen matematikçi varlığı bir yanıyla, yani bulanık, varsayımdan hareket ederek bütünün ilkesi olan iyi ideasına ulaşan filozof varlığı bütünüyle ve apaçık kavrayacaktır.

Her ne kadar hem matematikçi hem filozof kavranan dünyada akıl faaliyetinde bulunsa da, filozof başlangıç noktası olan varsayımı bir defa sınamakla kalmaz. Varsayımı bir üst varsayımdan çıkarsayarak sürekli bir yükseliş hareketiyle bütünün ilkesine ulaşır ki, başlangıçtaki varsayım bütünün ilkesinden çıkarsanarak varsayım olmaktan çıkarak bilgi haline gelir. Oysa matematikçi varsayımdan tümdengimsel çıkarsamalar yapmanın ötesine geçmediği için, yani varsayım kendisini mantıksal olarak gerektiren bir üst varsayımdan çıkarsanmadığı ve bu işlem yükselerek devam etmediği için varsayım olarak kalmak zorundadır. Bütünün ilkesinden çıkarsanmayan –ki matematikçinin varsayımı böyledir- her varsayım, varsayım olmaktan kurtulamaz.

Platon varsayım yöntemini matematikten ödünç almasına rağmen, onu matematikte olduğundan farklı algılamakta ve ona farklı bir fonksiyon yüklemektedir. Bu yöntemi matematikteki sınırlarının çok ötesine götürmüş, genişletmiş ve matematikçinin ulaşamadığı bütünün ilkesine ulaşmıştır. Ulaştığı bu noktadan matematikçilere seslenerek bu yöntemi yanlış kullandıklarını ya da gereği gibi kullanmadıklarını veya Cevizci'nin (1994:106) ifadesiyle sürekli değil de zaman zaman kullandıklarını haykırıştır.

Matematikçinin kendisinden sadece tümdengelsel çıkarımlar yaptığı ama kanıtlama yoluna gitmediği varsayımları, birer ilke olarak görüp daha derinlemesine bir araştırmaya ihtiyaç duymamasını hiçbir şekilde kabul etmez. (Devlet, 510c) Böyle bir inanç ve buna bağlı olarak şekillenen bir araştırma tarzı iyi ideasını kavrayamayacağından matematikçinin hayatı bir düş, bir uyuklama olmaktan öte gidemez. (Devlet, 534c) Platon'a göre gerçek hayat ya da uyanık olma hali filozofa aittir. Çünkü filozof varsayımı kanıtlayarak onu en yüksek ilkedен çıkarımla temellendiren, dolayısıyla özün bilgisine ulaşan diyalektiktir. (Devlet, 534b)

Her ne kadar idealar kuramının oluşturulmasında olmazsa olmaz olan varsayım yöntemini matematiksel bilimlerden aldığı ve matematiğe çok şey borçlu olduğunu söylese de, matematikçileri eleştirmekten ve matematiksel bilimlerin doğru bilgiye ulaşmakta yetersiz kaldığını dile getirmekten geri durmaz. Matematikçinin anlık durumu olan *dianoia* ile ilgili olarak söylediklerine baktığımızda, O'nun matematikçileri hangi noktalardan eleştirdiğini görmemiz mümkün olacaktır. "*Bilirsin ki, geometri, aritmetik ve onlara benzer bilimlerle uğraşanlar, tek, çift diye, üçgen, dörtgen diye, üç çeşit açı diye birçok şeyleri varsayarlar. Bunları bilinen şeyler gibi ele alırlar. Bunlardan ne kendilerine, ne de başkalarına hesap vermeyi gerekli bulmazlar artık. Sonra, bu varsayımından kalkıp...bir sonuçtan ötekine geçerek, önceden kafalarına koyduklarını ispat ederler...Şunu da bilirsin ki, bu adamlar görünen şekilleri ele alıp bunlar üzerinde fikir yürütürken asıl düşündükleri bu şekiller değil, bunların benzediği başka şekillerdir. Asıl düşündükleri soyut dörtgen, soyut köşegendir, kendi çizdikleri köşegenler değil. Kendi çizdikleri şekiller –ki ayrıca bunların da gölgeleri ve suda görüntüleri vardır– birer yansı olarak kullanılır, yalnız düşüncenin görebildiği üstün şekillere varırlar...varsayımların üstüne yükselemez. Öbür bölümdeki gölgeleri doğuran nesnelere birer yansı olarak ele alır. Bunları gölgelerden daha ışıklı, daha değerli sayarlar.*" (Devlet, 510c-511a) "*...bir takım varsayımlara dayanır ve kanıtlamadıkları için dokunmazlar onlara.*" (Devlet, 533c) Platon'un matematikçileri eleştirisi; onların varsayımından hareket etmesine rağmen, varsayımı bilinen şeyler gibi ele alarak bütünü ilkesine giden yolu kapatması ve duyusal şeylerle ilgilenmemelerine rağmen problem çözümünde duyusal şeylerden faydalanmaları ile ilgilidir. Matematikçilerin eleştirel tavırlarının olmaması, varsayımları kanıtlamadaki yetersizlikleri, doğru ve apaçık bilgiye ulaşamamaları, yanlılıkları vs. hepsi bu iki ana noktadan kaynaklanmaktadır.

Platon'un matematiksel bilimleri bu şekilde eleştirmesinden O'nun matematiksel bilimlerin geçerliliğine gölge düşürdüğü, matematiksel ispatların gücünü küçümsediği şeklinde bir yargıya varmak doğru olmasa gerektir. Yaptığı eleştirilerle göstermek istediği; matematiksel bilimlerin bütün olumlu özelliklerine rağmen son çözümlemede sınırlı kaldıkları, oysa hareket noktasını oluşturan varsayımın daha derinlikli bir incelemeye tabi tutulması gerekliliğidir. Matematikçilerin ispat yoluyla varsayımından çıkarımlar yapması ve tutarlılığı sağlaması doğruluğun yeterli şartı olamaz. Dolayısıyla matematiksel bilimler, insan anlığını görünüşler dünyasından idealar dünyasına çevirme noktasında taşıdıkları büyük öneme karşın, varlığın apaçık kavranmasındaki yetersizliğinden dolayı felsefenin altında kalmaktadır.

Platon, matematiksel bilimlerin kullandığı varsayım yönteminin bütünün ilkesine yükselmede, yani çıkan diyalektikte kullanılan tek yöntem olduğunu fakat matematikçilerin onu kullanım şeklinin doğru olmadığını belirtir. Her ne kadar bütünün ilkesine ulaşmada bu yöntem yeterli olmasa, bu ilkeye ulaşmak ussal sezisiyle gerçekleşse de, bu sezinin alt yapısını hazırlayan varsayım yöntemidir. Ussal sezisi; varsayım yönteminin en üst noktası, aklın ardışık adımlarla yürümeyi bırakıp ani sıçrayışı olarak düşünebiliriz ki, işte bütünün ilkesi olan iyi ideasının kavranışı bu noktada gerçekleşmektedir. “ Hakikat ruhta sıçrayan bir kıvılcım gibi parlar ve sonra kendiliğinden gelişir” (Mektuplar, VII. Mektup:341d) ifadesinde bulunan ussal sezgi, kanımızca Platon tarafından varsayım yöntemini tamamlayan bir öge olarak düşünülmektedir. (Cevizci, 1994:132-133) İyi ideasına ulaşma konusunda matematiksel bilimleri kastederek, ancak bu bilimlerle uğraşmış bir kafanın diyalektik ile ona ulaşabileceğini (Devlet, 533a; Brehier, 1969:90) ifade eder.

Platon’un olgunluk dönemi diyaloglarında (Menon, 86a; Phaidon, 99d-100a; Devlet, 511b), sıklıkla söz etiği varsayım yöntemi Robinson’a (1953:176) göre Platon tarafından *noesis* için önerilen yöntem ya da aklın kendi diyalektik gücüyle varlığı kavramasının temelinde bulunan yöntemdir. Diğer taraftan Cevizci’nin (1994:118) aktardığına göre W.W. Tait bu yöntemi, daha iyisi bulunamadığı için kendisiyle yetinilen, kesin bir yöntem olmaktan çok, bir kesinsizlik ögesi içeren ikinci iyi yöntem olarak değerlendirmektedir. Tait’in bu yorumunun dayanak noktası, Platon’un Phaidon’da yöneme ilişkin açıklamaların hemen başında kullandığı ikinci yolculuk ya da seyahat anlamına gelen *deuteros plous* (Phaidon, 99de) ifadesidir. R. Hackforth, R. Robinson, A.E. Taylor, R.S. Bluck, Bastack ve diğer Platon yorumcularının katıldığı yorumda *deuteros plous*; rüzgarın olmadığı yerde küreklerle yapılan deniz yolculuğunu, yani varlığa ilişkin doğrudan bir kavrayışın imkansız olduğu yerde varlığın varsayımlar ve tanımlar aracılığıyla elde edilen dolaylı bilgisini gösterir. (Cevizci, 1994:119-120) Şüphesiz ki Platon’un diyaloglarında bu yorumun metinsel dayanaklarını bulmak mümkündür. “...nesneleri ilkeleri içinde inceleyerek onları gerçekleri içinde görmekten ziyade, bir imge içinde göz önünde tutmayı kayıtsızca kabul etmiyorum...madem ki sebebi bulamıyorum, madem ki onu ne kendim bulup çıkarabilecek, ne de başkasından öğrenecek araçlarım yoktur, o halde onu araştırmanın ikinci yolunu (*deuteron ploun*) göstereceğim...en sağlam olduğuna hükmettiğim fikri de temel olarak koyuyorum ve onunla uzlaşmış bulduğum her şeyi doğru...onunla uzlaşmamış olan her şeyi de yanlış olarak kabul ediyorum. Ne olursa olsun tuttuğum yol işte bu.” (Phaidon, 99d-100a)

Nesneleri kendi gerçekliklerinden öğrenmenin en doğru yol olduğunu, böyle bir araştırmanın bize her şeyin nedeni olan ilkeyi verebileceğini söylemekle beraber, bu yolu bulmanın yani nesneleri kendi gerçeklikleri içinde incelemenin herkesin gücünü aştığını da özellikle vurgulamaktadır. (Phaidon, 99a; Kratylos, 439b) Öyleyse varsayım yöntemi, idealara ulaşmanın ve apaçık olmasa da onların bilgisini kazanmanın zorunlu ve tek yolu olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar idealar arası ilişkiyi açıklamaya elverişli olmasa da, görünüşler dünyasından idealar dünyasına yükselişi sağlayan ve iki dünya arasındaki ilişkiyi açıklamanın zorunlu şartı olan varsayım yöntemi, Platon’u idealar kuramına taşıyan yöntemdir.

Platon idealar kuramını ortaya koyma sürecinde üç aşamalı bir yol izler. İlk aşamada sokratik yöntem ile duyuşsal nesnelere gerçek varlık olmadıklarını ve duyuşların doğru bilginin kaynağı olamayacağını ortaya koyar. Yani idealara gidiş yolundaki engelleri ortadan kaldırmaya çalışır. Bir sonraki aşamada, varsayım yöntemini kullanarak duyuşsal dünyadan idealar dünyasına yükseliş yolculuğuna çıkar. Burada etkin olan duyuşlar değil, akıldır. Fakat akıl tam anlamıyla duyuşsal nesnelere kendini kurtarabilmiş değildir. Dolayısıyla bu yolculuk O'nu, idealara ve ideaların bilgisine ulaştırmakla birlikte, varlığı tam anlamıyla kavramaya ve onun apaçık bilgisine götürmeyecektir. Bunun için, aklın duyuşsal hiç bir veri kullanmaksızın kendi diyalektik gücünün devreye girmesi gerekir ki, işte bu ussal sezidir. Ancak gelinen bu noktada varlık bütün çıplaklığı ile kavranarak onun doğru bilgisi elde edilecektir.

İkinci ve üçüncü aşamayı tek aşamanın kesitleri olarak düşünmek de mümkündür. Şöyle ki, varsayım yönteminde ardışık adımlarla idealara giden de, diyalektik yöntemde sezgi denilen ani sıçrayışla idealar dünyasını apaçık kavrayan da akıldır. Her iki durumda da etkin olan akıl olmakla birlikte, diyalektik yöntemde akıl, varsayım yöntemindeki işlevinin ötesinde farklı bir işlevi yerine getirmektedir. İşte matematikçi ile filozofun farkı da burada ortaya çıkmaktadır. Varsayım yöntemini kullanma biçimiyle matematikçi aklın sıçrayışını, yani ussal sezisi gerçekleştirmediği halde, aynı yöntemi filozof matematikçiden farklı bir biçimde kullandığından aklın diyalektik gücüyle bunu başarabilmektedir. Filozof ile matematikçi aynı yolu izlemekle beraber, filozof matematikçiden daha öteye gitmektedir. Gerçek varlığın doğru bilgisinde matematikçinin filozoftan geride kaldığını açıkça belirten Platon, varsayım yöntemini matematikten ödünç aldım derken matematikçinin yolundan gittiğini ve iyi ideasına ulaşma konusunda matematiksel bilimleri kastederek, ancak bu bilimlerle uğraşmış bir kafanın diyalektik ile ona ulaşabileceğini, yani matematiksel bilimler ve onların kullandığı varsayım yöntemine felsefenin çok şey borçlu olduğunu da itiraf etmektedir. Akademî'nin giriş kısmındaki 'geometri bilmeyen içeri girmesin' yazısı da, Platon'un matematiksel bilimleri felsefe yolunda ne denli önemsedığının işaretidir.

III.Sonuç

Değişen ve oluşa tabi olan duyuşsal dünyanın gerçekliğinin bulunmadığını, gerçekte varlığın görünenin ötesinde olduğunu düşünen Platon, bunu açıklamanın ve anlatmanın yolunu arar. Duyuşsal dünya gerçekte olmadığına göre, bu yol, aklın yolu olacaktır. Oldukça zahmetli olan bu yol üç aşamadan ibarettir. İlk olarak yapılacak olan, duyuşsal nesnelere gerçekte ve duyuş verilerinin doğru olduğu yanılığını açıklamaktır. Burada yapılacak olan, varlığın bilgisine gidiş yolunu temizlemek, yani anlığı düzenlemektir. İkinci aşamada, gerçekte varlığa ve onun doğru bilgisine yükselişini gerçekleştirmenin şartı olan varsayımın yola çıkarak, onu rasyonel olarak temellendirmek gerekir. Aynı zamanda ikinci aşamanın farklı ve bir üst versiyonu olarak da düşünülen son noktada, ussal sezisi yoluyla bütünün ilkesi olan iyi ideasına ulaşarak varlığın apaçık kavranması sağlanır. E. Brehier'in, Platon'un felsefesinde, idealar kuramından ziyade yöntemin önemine vurgu yapması, O'nun sisteminde yöntemin ne denli önemli olduğuna işaret eder.

Araştırma konusunun gereği üzerinde durulması gereken, Platon'un çıkan diyalektiği olarak bilinen varsayım yöntemi ve bu yöntemin idealer kuramının oluşturulmasındaki rolü nedir? sorusuna cevap aramak, dolayısıyla O'nun felsefesindeki matematiksel bilimlerin ve bu bilimlerin kullandığı yöntemin önemini ortaya koymaktır. Platon'a göre gerçek varlığı araştırmanın yolu, varsayımdan hareket etmektir. Varsayım yöntemini matematikten ödünç aldım demesi, O'nun araştırmasında matematikten ve onun yönteminden yararlandığının işaretidir.

Varsayım, geçici olarak doğruluğu kabul edilen ve kanıtlanması gereken önermedir. Kanıtlama sürecinde öncelikli olarak yapılması gereken, varsayımın mantıksal olarak gerektirdiği çıkarsamalarda bulunmaktır. Eğer saçma sonuçlar ve çelişkiler içermiyorsa, onu gerektiren ya da içeren bir üst varsayıma geçmek ve varsayımı bir üst varsayıma irca etme yolunu takip ederek varsayılmış olmayana, yani ilkeye ulaşmak gerekir. İlke olarak dile getirdiği iyi ideasıdır. İyi ideasının idealer dünyasındaki konumu, güneşin görünüşler dünyasındaki konumu gibidir. Dolayısıyla ilkeye ulaşmak varlığın apaçık kavranmasının zorunlu şartıdır. İşte matematikçi ve filozof, araştırmaya varsayımdan hareket etme noktasında birleşir. Fakat filozofun bu yöntemi kullanma biçimi matematikçinininkinden farklıdır. Matematikçi varsayımın mantıksal olarak içerdiği sonuçları ortaya koyarak onu kanıtladığını düşünür. Aslında bu, varsayımın kanıtlanması değil, onun tutarlılığının ispat edilmesidir. Kanıtlama, bir üst varsayıma geçmeyi ve bu yolu takip ederek ilkeye ulaşmayı gerektirir. İlkeye ulaşp varsayım ilkeden çıkarılmadığında varsayım olmaktan öte geçemez, yani doğru bilgi niteliği kazanmaz. İşte bu noktada matematik, felsefi bilgiye giden yolda tıkanır. Dolayısıyla felsefe gibi konusu duyusal nesnelere olmayan matematiğin, varsayım yöntemini kullanım biçimiyle varlığı apaçık kavraması mümkün değildir. Filozof varlığı apaçık kavradığı halde matematikçi iyi ideasına ulaşamadığından varlığı apaçık değil bulanık kavrayabilir. Filozof da matematikçi gibi ardışık rasyonel adımlarla ilerler, fakat aynı yöntemi farklı kullanım biçimiyle onun gerçekleştiremediği ussal sezisi yakalar. Ussal sezis filozofun ilkeye, yani iyi ideasına ulaşmasını ve varlığı apaçık kavramasını sağlar.

Platon matematiğin duyusal nesnelere konu edinmemesine rağmen doğası gereği onlardan tümüyle kendisini arındıramadığını, dolayısıyla bu açıdan da varlığı apaçık kavramasının mümkün olamayacağını belirtir. Varlığın araştırılmasında, matematik doğası gereği duyusal nesnelere başvurduğu halde, felsefenin duyusal olanla hiçbir bağıntısı yoktur. Diğer taraftan varsayımı kullanım biçimiyle de filozof ussal sezisi gerçekleştirmekte, dolayısıyla varlığın doğru bilgisini elde etmekte, matematikçi bunu başaramamaktadır. Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi, matematik hem ontolojik hem de epistemolojik olarak felsefeyle araştırma konusu ve yöntemi aynı olmakla beraber, onun ulaştığı noktaya ulaşamaz, onun altında yer alır. Dolayısıyla Platon'a göre matematikçi uyuklama halinde bulunmakta ve düş görmektedir. Fakat varsayım yöntemini matematikten ödünç aldığını söylemesi ve matematiksel bilimlere kastederek, ancak bu bilimlerle uğraşan kafanın diyalektik ile varlığı ve onun bilgisini apaçık kavrayabileceğini belirtmesi, Platon'un idealer kuramını oluşturmada matematik ve onun yöntemine çok şey borçlu olduğunun işaretidir. Zaten kendisi de bunu açıkça itiraf etmektedir.

Kaynaklar

- Aristoteles. (1996). *Metafizik*, Çev., Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Brehier, E. (1969). *Felsefe Tarihi*, Cilt: 1 Fasikül: 1, Çev., Miraç Katırcıoğlu, MEB, İstanbul.
- Cevizci, A. (1994). "Platon'un Devlet'teki Bölünmüş Çizgi Analogisi" *AÜDTCF Araştırma Dergisi*, Cilt: 15, Ayrı Basım, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Cevizci, A. (1996). *Felsefe Sözlüğü*, Ekin Yayınları, Ankara.
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Cornford, F. M. (1957). *Plato's Theory of Knowledge*, Bobbs Merrill Co Inc, Newyork.
- Ferguson, A.S. (1921). "Plato's Smile of Light Part I: The Smiles of the Sun and the Line", *CQ*, 15, 131-152.
- Guthrie, W.K.C. (1988). *İlkçağ Felsefe Tarihi*, Çev., Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Murphy, N.R. (1932). "The Smile Of Light in Plato's Republic", *CQ*, 8-102.
- Platon. (1975). *Devlet*, Çev., Selahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Platon. (1989). "Kratylos" Çev., Teoman Aktürel, Diyaloglar I, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Platon. (1962). *Mektuplar I-XIII*, Çev., İrfan Şahinbaş, MEB, İstanbul.
- Platon. (1989). "Menon", Çev., Adnan Cemgil, Diyaloglar I, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Platon. (1989). *Phaidon*, Çev., Suut K. Yetkin-Hamdi R. Atademir, MEB, İstanbul.
- Platon. (1996). *Parmenides*, Çev., Saffet Babür, İmge Kitabevi, Ankara.
- Platon. (1986). "Sofist", Çev., Ömer Naci Soykan, Diyaloglar II, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Platon. (1961). *Şölen*, Çev., Azra Erhat-Sebahattin Eyüboğlu, Yükselen Matbaası, İstanbul.
- Raven, J.E. (1965). *Plato's Thought in the Making*, Cambridge.
- Robinson, R. (1953). *Plato's Earlier Dialectic*, Oxford At The Clarendon Press, London.
- Robinson, R., Denniston, J.D. (1989). "Platon", *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, Cilt: 1, Der. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara.